

використання штучних органів. Крім того, проведено короткий огляд законодавства ЄС в сфері клонування та окреслено основні нормативні акти, які категорично забороняють клонування.

Ключові слова: правове регулювання трансплантації штучно створених органів, клонування, клітинна терапія, заборона клонування.

Рташник И.Р. Правовое регулирование искусственно созданных органов

Даная статья посвящена сравнительному анализу развития альтернативных способов получения органов для проведения трансплантации. Дано определение и проведена характеристика клонирования, видов клонирования, клеточной терапии, выращивание органов с использованием эмбриональных стволовых клеток, этические вопросы использования искусственных органов. Кроме того, проведен краткий обзор законодательства ЕС в сфере клонирования и очерчено главные нормативные акты, которые категорически запрещают клонирование.

Ключевые слова: правовое регулирование использования искусственно созданных органов, клонирование, клеточная терапия, запрет клонирования.

Ptashnyk I.R. Legal regulation of transplantation of artificial organs and tissues

This article focuses on comparative analysis of the alternative methods of obtaining organs for transplantation. In the article it was given the definition and characterization of cloning, kinds of cloning, stem cell therapy, cultivation of organs with using of embryonic stem cells, the ethical problems of using artificial organs. Also it was conducted a brief review of the EU legislation in the field of cloning and outlined the basic legal acts that strictly prohibiting cloning.

Key words: legal regulation of using of artificial organs, cloning, cell therapy, the prohibition of cloning.

Розвадовський В.І.

ВПЛИВ КОНСТИТУЦІЙНИХ РЕФОРМ НА СТАТУС ГОЛОВИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

УДК 35: 351

Становлення сучасного статусу керівника українського парламенту стало підсумком складного та динамічного процесу поступового формування й утвердження парламентаризму в нашій державі. Саме утвердження парламентаризму як форми політичного життя виявилось організаційно-правовим та політичним підґрунтям трансформацій статусу Голови українського парламенту.

Очевидний динамізм відповідних політико-правових трансформацій згаданого правового інституту зумовлений неусталеністю вітчизняного парламентаризму, відсутністю тривких конституційних традицій становлення статусу керівника парламенту як автономної у державній ієрархії посадової особи тощо.

До 1991 року український парламент як автономний державно-правовий інститут державного механізму України в цілому був відсутній. Тодішня Верховна Рада УРСР мала Голову, який був лише номінальним її керівником, навіть координатором засідань і не більше, а сама Верховна Рада України мала ознаки представницького органу, проте не парламенту.

Це обумовлювалося низкою таких обставин: 1) Верховна Рада УРСР не працювала на постійній основі, відтак повноваження її Голови реалізовувалася лише в сесійний час, як правило, двічі на рік, під час чергових сесій, окрім випадків скликання позачергових сесій Верховної Ради УРСР; 2) народні депутати УРСР не працювали на постійній основі і не поривали зі своєю виробничою діяльністю, тому не було особливої потреби опікуватися організацією їх роботи у Верховній Раді України, яку вони розглядали, швидше, як почесний обов'язок; 3) реально Верховною Радою УРСР, як і іншими органами влади республіки керували органи КПРС-КПУ, тож влада формальних керівників, у тому числі й Голови Верховної Ради УРСР, була обмежена ще й фактично [1].

До того ж, і з формально-правового боку, всі організаційно-розпорядчі та адміністративні важелі щодо управління діяльністю Верховної Ради УРСР перебували в руках Президії Верховної Ради УРСР – колективного керівного органу, що одночасно виступав у ролі керівного постійно діючого державного органу республіки та Верховної Ради УРСР, а також Голови Президії Верховної ради Української РСР.

Таким чином, у конституційній структурі органів державної влади УРСР Голова Верховної Ради не посідав помітного місця. Фактично більшість належних у західних країнах повноважень керівника парламенту виконував колективний орган - Президія

Верховної Ради Української РСР, яка до того ж відала і управління державою, тобто була, по суті, вищим державним органом УРСР.

Конституційний статус Голови Верховної Ради УРСР не зазнав істотних змін і після прийняття Конституції УРСР 1978 року[2]. Він залишився лише номінальним головою українського “передпарламенту”. статус якого був організаційно відділений від статусу Голови Президії Верховної Ради УРСР [3].

Відповідно президія Верховної Ради України остаточно перетворювалася на постійно діючий орган державної влади між сесіями Верховної Ради УРСР[4].

Суттєві трансформації статусу Голови Верховної Ради УРСР зазнав лише з початком утвердження незалежності України. Зокрема, такі зміни почалися у зв’язку з прийняттям 19 червня 1991 року Закону України “Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР”[5]. Відповідно до нього Президію Верховної Ради України став тепер очолювати Голова Верховної Ради України, що усунуло організаційне „роздвоєння” управління цим органом державної влади. Таким чином, це організаційно зміцнило статус Голови Верховної Ради України, дало йому змогу впливати на діяльність очолюваної ним Президії, а через неї – і на роботу власне Верховної Ради УРСР.

Одночасно суттєвої деталізації зазнав каталог повноважень Голови парламенту. Відповідно до статті 4.3.8. Регламенту[6] було встановлено, що Голова Верховної Ради України на виконання визначених Конституцією його повноважень:

- 1) представляє Верховну Раду в Україні та за її межами, забезпечує взаємодію Верховної Ради України з органами виконавчої, судової влади, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами самоврядування;
- 2) вживає заходів до охорони та захисту честі і гідності Верховної Ради України, її органів та депутатів;
- 3) веде засідання Верховної Ради України, забезпечує дотримання на них Регламенту Верховної Ради;

4) підписує акти, прийняті Верховною Радою України, її Президією, засвідчуючи цим відповідність їх змісту прийнятим цими органами рішенням;

5) видає розпорядження про опублікування актів Верховної Ради України, що не потребують наступного підписання Президентом України та інше.

Таким чином, компетенція Голови Верховної Ради України суттєво розширилася. Передусім, вона увібрала в себе ряд традиційних повноважень Президії Верховної Ради України. Водночас, вона зазнала суттєвої деталізації у сфері адміністративної та розпорядчої роботи.

Статус Голови Верховної Ради України особливо зміцнився після прийняття парламентом України тринадцятого (другого) скликання 28 червня 1996 року нової Конституції України. Основне досягнення у такому зміцненні – ліквідація інституту Президії Верховної Ради України [7]. Всі відповідні повноваження організаційного, адміністративного, розпорядчого характеру цілковито концентруються відтоді в руках Голови Верховної Ради України. Таким чином, повний комплекс передбачених статтями Регламенту повноважень Президії Верховної Ради України перейшов тепер до Голови парламенту.

Ряд повноважень Голови парламенту визначені безпосередньо в Конституції держави. Вони ґрунтуються на конституційному визнанні того, що саме він очолює єдиний орган законодавчої влади України (стаття 75 Конституції України) [7].

Тож для ефективної реалізації такого призначення конституційно за Головою парламенту було в 1996 року закріплено ряд важливих функцій, зокрема ведення засідань Верховної Ради України; організація підготовки питань до розгляду Верховною Радою України; підписання актів, прийнятих Верховною Радою України; представництво Верховної Ради України у зносинах з іншими органами державної влади України та органами влади інших держав; організація роботи апарату Верховної Ради України (стаття 88 Основного Закону держави)[7].

До того ж, слабке політичне структурування парламенту надавало Голові Верховної Ради України в цьому додаткові важелі: керівник парламенту за умов відсутності чіткого поділу на більшість та опозицію (ситуація, що склалася в парламенті, отримала назву існування „ситуативної більшості” у Верховній Раді України) завжди міг знаходити потрібні аргументи, щоб переконати депутатський корпус у правильності саме потрібної йому інтерпретації положень законодавчих актів чи їх проєктів; неодноразовими були випадки „проштовхування” Головою парламенту одних і тих самих проєктів законів, деякі з них навіть голосувалися до 10 разів, аж поки не було прийнято потрібне рішення[8].

Відповідно, за умов, що склалися, посада Голови Верховної Ради України стала реально значно більш суттєвою в державній ієрархії, ніж це передбачалося формально-конституційно. Підтвердженням усвідомлення такого посилення позицій Голови Верховної Ради України та загострення внаслідок цього політичної боротьби довкола головного парламентського крісла в Україні стала тривала „спікеріада” навесні-влітку 1998 року, коли майже 2 місяці парламент держави не міг обрати Голову Верховної Ради України[9].

Другий випадок відповідного внутріпарламентського загострення конфлікту, пов'язаного з посадою Голови Верховної Ради України, був ознаменований подіями кінця 1999-початку 2000 року, коли Голова Верховної Ради України, навіть попри формування в парламенті критично налаштованої стосовно нього депутатської більшості, намагався ігнорувати її вимоги, що, зрештою, призвело до парламентської „сецесії” до „Українського дому” та усунення 21 січня 2000 року Голови та Першого заступника Голови Верховної Ради України з посад[10].

Усі ці політичні події та неможливість залагодити їх лише політичними методами привели до усвідомлення необхідності реанімації ідеї існування поряд з інститутом Голови Верховної Ради України інституту певного колегіального органу, який би намагався пом'якшувати політичні суперечності та сприяв би ви-

робленню узгодженої політичної лінії в діяльності українського парламенту[11].

Такий вихід було знайдено у запровадженні інституту Погоджувальної ради депутатських фракцій, яка була створена в березні 2000 року відповідно до Постанови Верховної Ради України „Про Погоджувальну раду депутатських фракцій (груп)” від 16 березня 2000 року[12]. Такий орган дорадчого характеру при Голові Верховної Ради України отримав і певні організаційно-розпорядчі важелі[12].

Як цілком слушно зауважується в юридичній літературі, існування такого органу дійсно має певні переваги. Він, зокрема:

- забезпечує більшу ефективність рішень парламенту та більшу підтримку керівництва депутатським корпусом;

- зменшує рівень протистояння між представниками різних фракцій та перетворює статус Голови парламенту на внутріпарламентського арбітра, який спроможний скликати Погоджувальну раду в разі потреби та з різних підстав;

- знижує рівень авторитарності одноособового керівництва парламенту та знижує конфліктність у внутріпарламентських відносинах між різними політичними силами, репрезентованими у Верховній Раді України тощо[13].

Проте, з огляду на вагомість даного інституту, його запровадження без відповідного конституційного санкціонування не можна визнати цілковито чітким та таким, що повністю відповідає вимогам та приписам Конституції України: ліквідацію на конституційному рівні Президії як колективного органу влади можна інтерпретувати і як намір не допускати створення подібних внутріпарламентських інститутів в майбутньому[13].

Наступний етап еволюції правового статусу Голови Верховної Ради України пов'язаний з проведенням конституційної реформи у державі 2004-2006 років[14]. Вона безпосередньо зачепила компетенцію парламенту і статус його Голови.

Унаслідок її проведення Голова парламенту одержав додаткові преференції: він зміцнив свій статус керівника єдиного органу законодавчої влади, який істотно розширив свою компетенцію,

відповідно до згаданих змін (Україна в цілому перетворилася на парламентсько-президентську республіку). Відтак, більша частка відповідальності покладається персонально на Голову Верховної Ради України.

Разом з тим, Голова Верховної Ради України отримав і певні конкретні владні повноваження[15]: 1) тимчасово виконувати обов'язки Президента України у разі усунення останнього з поста в порядку імпічменту або за станом здоров'я (стаття 112 Конституції України); 2) підписувати та оприлюднювати закони, щодо яких вето Президента України подолане, проте він їх у встановлений Конституцією України строк не підписав та не оприлюднив (стаття 94 Конституції України); 3) брати участь у політичних консультаціях з Президентом України щодо ініціювання процедури дострокового припинення повноважень Верховної Ради України (стаття 90 Конституції України); 4) організувати роботу парламенту та координувати діяльність його органів (стаття 88 Конституції України).

На думку вчених, такі конституційні новели більшою мірою відповідають реалій дійсності спікера українського парламенту та характеризують його як «сильного» статусу Голови Верховної Ради України[16].

Разом з тим, конституційна реформа 2010 року значно послабила вплив Голови Верховної Ради України на роботу парламенту[17]. З цього часу керівник парламенту втратив повноваження щодо тимчасового виконання обов'язків Президента України підписання та оприлюднення законів з підстав визначених чинним законодавством. Окрім того по наслідках конституційної реформи Голову Верховної Ради України позбавлено права брати участь у політичних консультаціях з Президентом України стосовно ініціювання процедури дострокового припинення повноважень українського парламенту[17].

Тож статус Голови Верховної Ради України і після конституційних змін та початку роботи парламенту 7-го скликання виявився менш усталеним, ніж це видавалося після ухвалення Конституції України у 1996 році.

Таким чином, можна зробити висновок, що упродовж періоду незалежності, особливо конституційних реформ, правовий статус Голови Верховної Ради України як одноосібного керівника єдиного органу законодавчої влади в Українській державі зазнав численних трансформацій. Вони, зокрема, були спричинені обставинами політичного, організаційного та власне юридичного характеру.

Розглядаючи таку еволюцію, можна виокремити кілька її етапів:

1) статус «слабкого» Голови, який співіснував з Президією Верховної Ради України – 1990-1991 роки;

2) статус Голови Верховної Ради України, який поєднував повноваження і колишнього Голови Президії Верховної Ради України, однак тепер повноваження Президії Верховної Ради України стали скорочуватися – 1991-1996 роки;

3) статус одноосібного управління парламентом з боку Голови Верховної Ради України без колегіального дорадчого керівного органу, („сильний” спікер) – 1996-2000 роки;

4) обмеження влади Голови Верховної Ради України інститутом Погоджувальної ради депутатських фракцій – 2000-2004 роки;

5) певне розширення компетенції Голови парламенту за умови збереження інституту Погоджувальної ради (сумнівного з конституційного погляду) та при інституціалізації коаліції депутатських фракцій.

6) спостерігається послаблення статусу Голови Верховної Ради України після конституційної реформи 2010 року.

Водночас реальний статус Голови Верховної Ради України за всіх цих умов розвивався на тлі суттєвої трансформації конституційної моделі парламенту і парламентаризму в Україні загалом, апробації різних (проектованих у тому числі і на конституційному рівні) варіантів (зокрема, щодо запровадження двопалатного парламенту).

Отже, нині такий статус демонструє незавершений характер цієї еволюції, неусталеність чинної правової конструкції інсти-

туту Голови Верховної Ради України, схильність політичних еліт до подальшої трансформації цього парламентського інституту, зокрема у контексті ймовірних сценаріїв продовження конституційної реформи, ініційованих різними суб'єктами державної влади України.

1. *Український парламентаризм: минуле і сучасне / За ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Парламентське вид-во, 1999. – С. 143-160.*
2. *Відомості Верховної Ради УРСР від 11.07.1978 - 1978 р., № 18, стор. 268.*
3. *Мироненко О.М. Біля витоків вітчизняного парламентаризму // Права держава. – 1998. – Вип. 8. – С. 230),*
4. *Єрмолаєв В.М. Історія вищих представницьких органів влади в Україні. Навч. посібник. – Х.: Право, 2007. – С. 241.*
5. *ЗУ «Про внесення змін до Конституції УРСР» Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 35, ст. 467.*
6. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 20, ст. 123.*
7. *Коментар до Конституції України / 2-е вид. – К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1998. – 432 с.; Український парламентаризм: минуле і сучасне / За ред. Ю.С. Шемшученка. – К. с.432*
8. *Особливо показовою в цьому плані була робота парламенту України 14-го (3-го) скликання під головуванням О.М. Ткаченка у 1998-2000 рр.*
9. *Постанова Верховної Ради України «Про заяви народних депутатів України стосовно хабарництва під час голосування по кандидатах на посаду Голови Верховної Ради України» від 25.06.1998 р. №26-XIV // ВВР України. – 1998. - №30-31. - Ст. 214.*
10. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, N 8, ст. 56.*
11. *Горьовий Л., Ющик О. Парламент України: проблеми управління // Віче. – 1997. - №4. – С. 41;*
12. *Постанова ВРУ «Про внесення змін до статті 4.2.4 Регламенту ВРУ від 16.03.2000 р.*
13. *Журавський В.С. Український парламентаризм на сучасному етапі: теоретико-правовий аспект. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. - С. 184-185.*
14. *Рудик П.А. Конституційна реформа в Україні: проблеми та перспективи. – К.: Атіка, 2006. – 256 с.*
15. *Закон України “Про внесення змін до Конституції України “ від 8.12.2004 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2005, №2, ст. 44;*

16. Рудик П.А. *Коментар до конституційних змін. Навч. посібник.* – К.: Центр учбової літератури, 2008. – С. 57.

17. Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року № 20-рп

Розвадовський В. І. Вплив конституційних реформ на статус Голови Верховної ради України: проблеми правового врегулювання

В даній статті розглядаються окремі проблеми правового регулювання статусу голови Верховної ради України після конституційних реформ.

Ключові слова: Голова Верховної Ради України, керівник українського парламентаризму, керівник парламенту, каталог повноважень Голови українського парламенту, погоджувальна рада, конституційна реформа.

Розвадовский В. И. Влияние конституционных реформ на статус Председателя Верховной Рады Украины: проблемы правового регулирования

В данной статье рассматриваются отдельные проблемы правовой регуляции статуса председателя Верховной рады Украины после конституционных реформ.

Ключевые слова: Председатель Верховной Рады Украины, руководитель украинского парламентаризма, руководитель парламента, каталог полномочий Председателя украинского парламента, согласительный совет, конституционная реформа.

Rozvadovskiy V.I. Impact of constitutional reform on the status of the Chairman of the Supreme Council of Ukraine: problems of legal regulation

In this article the separate problems of the legal adjusting of status of chairman of the Supreme Council of Ukraine are examined after constitutional reforms.

Keywords: Chairman of Verkhovna Rada of Ukraine, leader of Ukrainian parliamentarizma, leader of parliament, catalogue of plenary powers of Chairman of Ukrainian parliament, conciliatory advice, constitutional reform.

ЦИВІЛЬНЕ ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО. ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ТА КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА. ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Бойко Н.М.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ПОЗИЧКИ ТА ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ)

УДК 347. 735 347. 453

Актуальність теми. За останні десятиліття проводилося чимало наукових досліджень, що присвячувалися вивченню як оплатних (договори купівлі – продажу, міни, поставки, найму) так і безоплатних договорів (договори дарування, позички, зберігання, доручення). Визначення поняття та юридичної природи того чи іншого договору, виокремлення його специфічних ознак, встановлення самостійного місця конкретного договору в системі договірного права України, все це було предметом дослідження юридичної науки. Про те, залишилося поза увагою дослідників питання співвідношення наближених за юридичною природою договорів. Такими договорами й виступають договори позички та найму (оренди). Як можна краще розмежувати зазначені договори, вказати на їх самостійність в цивільному праві, не проводячи співвідношення подібності та відмінності їх ознак.

Стан наукової розробки проблеми. Загально – теоретичні питання договору позички та найму, частково співвідношення цих договорів розкриті у працях таких науковців як: М.И.Брагинський, В.В.Витрянський, О.В.Дзера, О.В.Кривенда, Н.С.Кузніцова, С.Лепех, Ю.Л.Світ та багато інших.

Мета і завдання статті. Метою та завданнями даної статті є проведення розмежування договорів позички та найму шляхом